

درباره هنر مشارکتی (۱)

محمودمکتبی

هنر مشارکتی و کار گروهی و دسته‌جمعی در زمینه هنرهای تجسمی، امروز به یکی از فرم‌های دلخواه هنرمندان معاصر تبدیل شده‌است، اما با این وجود کارهای مشترک و گروهی در زمینه هنرهای تجسمی به دلایل مختلف از قدمت چندان زیادی برخوردار نیست و آغاز آن را مانند بسیاری از گرایش و جریان‌های هنری معاصر باید در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ میلادی جست. همچنین برخلاف هنرهایی چون موسیقی، تئاتر، رقص، معماری یا سینما که تجربه کارهای گروهی و جمعی در آنها بسیار رایج است، منحصر به‌فرد بودن و بحث از خلاقیت‌ها و نبوغ شخصی در هنرهای بصری، مساله کوچکی نیست که بتوان از کنار آن به سادگی گذشت. تا به امروز نیز بیشتر آفرینش‌هایی که در این زمینه رخ داده بر پایه همین رویکردهای شخصی بوده‌است.

حال بی‌آنکه بخواهیم کارهای گروهی دوران کهن را نادیده‌گرفته یا به بحث‌های تاریخ هنری درباره زیر سوال رفتن رویکردهای هنر مدرن و اتفاقات مربوط به دهه‌های یاد شده بپردازیم، در بخش نخست این نوشتار سعی خواهیم کرد تا نگاهی کلی به مفاهیم و رویکردهای معاصر این دست آثار داشته باشیم.

همانگونه که گفته شد هنر مشارکتی و گروهی امروز یکی از انواع دلخواه و پرقدرت هنر معاصر است که هنرمندان مختلفی را در کنار یکدیگر به تجربه‌ای جدید وامی‌دارد: تجربه‌ای درست به همان شکل که هر کدام از ما در گروه‌های ورزشی، فضاهای خانوادگی یا هر کدام از کانون‌های علمی یا اجتماعی جامعه داریم و با آنها زندگی می‌کنیم.اما فرو نهادن اقتدار فردی به عنوان یک هنرمند مستقل و قرار گرفتن در یک فضای گروهی باعث به وجود آمدن رویکردها و رویدادهای جدیدی می‌شود که تا پیش از این کمتر سابقه‌داشته یا کمتر به آن توجه شده‌است. یکی از این موارد خارج شدن اثر هنری از یک خود ار جایی است، مساله‌ای که بسیار متفاوت از گذشته است و نشأت گرفته از جمعی بودن هنری است که در آن اقتدار مولف دیگر چندان مطرح نیست. در این دست آثار به جای خلق اثر هنری به وسیله یک فرد، یک اثر توسط گروهی از افراد شکل می‌گیرد که می‌توانند به‌عنوان هنرمندانی همفکر در کنار هم به کار بپردازند و هم این افراد می‌توانند بخشی از مخاطبان اثر باشند که حال به عنوان یک مشارکت‌کننده بخشی از روند تکملی اثر هنری به آنها سپرده شده‌است.

در همین راستا هنرمندانی که به صورت جمعی به فعالیت هنری می‌پردازند، تلاش ویژه‌ای دارند تا اثر هنری آنها نه به عنوان یک محصول نهایی بلکه به‌عنوان یک فرآیند دیده شود. این مساله نیز برآمده از یک نوع عدم قطعیت است که در بیشتر آثار هنری معاصر به چشم می‌خورد و به نوعی مرز میان هنرمند، مخاطب و اثر هنری را مشخص کرده و تعاریف گذشته ماسته‌ها در این زمینه را به چالش می‌کشاند. این شفاف شدن اگر چه به از بین رفتن کامل مرزها نمی‌انجامد اما تغییرات اساسی را به وجود می‌آورد که به موجب آن هنرمند بخشی از روند خلق اثر هنری خود را با مشارکت و همکاری افرادی می‌سازد که تا پیش از این به عنوان مخاطب مطرح بوده‌اند. این مشارکت و ورود مخاطب به اثر هنری، رویداد تازه‌ای است که یک نوع عدم تعین را در کارهای مشارکتی به وجود می‌آورد، زیرا هنگامی که هنرمند در این مشارکت هیچ تنبانی اثر را با مخاطب ندارد دیگر مشخص نیست چه اتفاقی روی خواهد داد. البته این عدم تعین با قطعیت با مساله تصادف و بداهگی در آثار هنری تفاوت فراوانی دارد و مشخص نبودن چگونگی ورود و خروج مخاطب یا سهیم شدن او در بخشی از اثر هنری به واقع آثار هنری و حتی گالری‌ها را نیز از یک حالت متغبل به فضایی فعال تبدیل می‌کند. مشارکت، تعامل و همفکری در آثار هنری معاصر هرکدام ویژگی‌هایی را به یک هنر می‌بخشند که در آینده به آن خواهیم پرداخت.

□ خبرهایی از دنیای «هنرهای نو»

نمایشگاه «طبیعت رادیکال»؛ زیبایی و شگفتی طبیعت همیشه برای هنرمندان و معماران الهام بخش بوده‌است. از دهه ۱۹۶۰ ما شاهد رشد فراینده و بدیهی در از بین رفتن طبیعت و تاثیر آن بر تغییرات آب و هوایی بوده‌ایم که به دنبال آن واکنش سریعی از طرف هنرمندان و معماران داشته‌است. طبیعت رادیکال نخستین نمایشگاهی است که با خلق یک تصویر خیالی آنچه را که پیش آمده و راه حل‌هایی برای این مشکل جهانی ارائه می‌دهد. نمایشگاه طبیعت رادیکال در واقع بر پایه اندیشه هنر زمین، فرضیه هنر محیطی و تجربه‌های معماری گونه‌ها و آرماتگرا بنیان گذاشته شده‌است. فضای نمایشگاه به مانند سرزمین‌های خیالی می‌ماند و هر قسمتی از نمایشگاه فضایی ازطبیعت چشمگیر و مهیج را به نمایش گذاشته‌است. کارهای این نمایشگاه با الهام از هنرمندان پیشرو در این زمینه مانند هانز هاگ، رابرت اسمیتسون، جوزف بویز و هنرمند معمار ریچارد باکمینیستر فولر است. نکته قابل توجه دیگر در این نمایشگاه بازنگری برخی چیدمان‌های تاریخی در این زمینه‌است که حتی فضایی بیرون نمایشگاه را نیز دربر گرفته‌است.

نیم نگاه

جشنواره هنرهای تجسمی جوانان ۲۰۰۹ تیر برگزار می‌شود

فارس: جشنواره بزرگ هنرهای تجسمی جوانان کشور با حضور ۳۰ کشور اروپایی، آمریکایی و آسیایی ۲۰ تیرماه در گرگان برگزار می‌شود. در این جشنواره ۲۱ کشور اعلام آمادگی کرده‌اند که آثار هنرمندان ۱۸ کشور پذیرفته شده‌ است. این جشنواره از ۴ روز تا ۲۳ تیرماه ادامه دارد.

سه‌شنبه ۹ تیر ۱۳۸۸

محمداقبر آقامیری متولد سال ۱۳۲۹ است. او دارای مدرک کارشناسی در رشته نقاشی از دانشگاه هنر، کارشناسی ارشد در رشته گرافیک از دانشگاه تهران و دکتری از درجه یک نقاشی ایرانی از شورایعالی فرهنگ و هنر جمهوری اسلامی ایران است. تصویرسازی و نقاشی برای بیش از ۴۰ کتاب ادبی، هنری و مذهبی، تدریس در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران، دانشگاه‌های هنر، الزهرا، آزاد، هنرستان هنرهای تجسمی و تدریس نقاشی ایرانی به‌صورت خصوصی در دبیر چهارمین دوره بی‌نقال نقاشی ایرانی و برگزاری نمایشگاه‌های مختلف در کشورهای انگلستان، آذربایجان، مالزی، سوئیس، قبرس، پاکستان، الجزایر، کانادا، آمریکا، چین و… برخی فعالیت‌های این هنرمند طی سال‌های اخیر است، با او حول محور نگارگری ایران و آسیب‌های موجود در این وادی گفت‌وگویی کرده‌ایم که در پی می‌آید.

■ **هنرمین دوسالانه ملی نگارگری ایران این مساله مطرح شد** که هنرمند نگارگر با استفاده از بدیعیات و طبیعت به جلوه‌گری در آثار خود می‌پردازد. اگر ممکن است در این‌باره توضیح دهید.
ما قید صرف برای القای این دو مؤلفه در نگارگری نداشته‌ و جبری برای طبیعت‌سازی نداریم، اصل قضیه این است که نگارگران همواره با تاثیر از طبیعت کار کرده‌اند یا این تفاوت که عینا آن را به بوم منتقل نمی‌کنند بلکه می‌کوشند آن را از صافی ضمیر و اندیشه خودشان عبور دهند. همان‌طور که اشاره کردم ما طبیعت صرف نداریم. به نظر من جذابیت نگارگر هم در این است اما از منظر واقعیت هر آنچه می‌بینیم و می‌شنویم در همین طبقه جای دارد چون انسان‌ها جزو طبیعت هستند اما نگارگر ورای مردم عامی است.

■ **از چه نظر؟**

از هر نظر، نگارگر در طبیعت به دخل و تصرف می‌پردازد و آن را با یک شخصیت خود شکل می‌دهد. ■ **می‌خواهید بگویید نگارگر به این دلیل با آدم‌های عادی تفاوت دارد که بر بوم جهان، تصویر دیگری ترسیم می‌کند؟**

را دارد. البته من معتقدم موسیقی هم مثل نگارگری است. همان پلان‌بندی موسیقی کلاسیک که هر یک به تبیین مباحث خاص می‌پردازد هم جالب توجه است، اما موسیقی ایرانی، جنبه‌های حسی‌اش به جنبه‌های علمی‌اش می‌چربد. از «استادصبا» می‌پرسند وجه افتراق موسیقی کلاسیک ایران و خارج چیست و او بلافاصله پاسخ می‌دهد: «موسیقی کشورهای دیگر به اندازه یک قیاقوس است و مال ما در دو قطره اشک خلاصه می‌شود.» یعنی آنچه از سوز دل برمی‌آید مسلما ارزشمندتر است. در نگارگری هم اوضاع

به همین شکل است زیرا هنرمند به پرورش عواطف خود می‌پردازد. در واقع تجربه‌ی هنر محیطی و تجربه‌های معماری گونه‌ها و آرماتگرا بنیان گذاشته شده‌است. فضای نمایشگاه به مانند سرزمین‌های خیالی می‌ماند و هر قسمتی از نمایشگاه فضایی ازطبیعت چشمگیر و مهیج را به نمایش گذاشته‌است. کارهای این نمایشگاه با الهام از هنرمندان پیشرو در این زمینه مانند هانز هاگ، رابرت اسمیتسون، جوزف بویز و هنرمند معمار ریچارد باکمینیستر فولر است. نکته قابل توجه دیگر در این نمایشگاه بازنگری برخی چیدمان‌های تاریخی در این زمینه‌است که حتی فضایی بیرون نمایشگاه را نیز دربر گرفته‌است.

■ **یک تعبیر درباره نگارگری ایرانی وجود دارد و آن اینکه رسوخ عرفان شرقی در این هنر تا جایی است که اغلب کلکسیونرها در حراجی‌های مهم دنیا از جمله کریستےی برای خرید نگارگری ما به این مؤلفه توجه دارند. شما چقدر این مسأله را قبول دارید؟**

نگارگری صرف‌نظر از داشتن مسائل عرفانی و معنوی، شیوه تفکری از نقاش است که جذابیت‌های ویژه‌ای دارد و اگر

تجسمی

عکس علی محمدی وطن امروز

بامحمدباقر آقامیری، رئیس هیأت‌مدیره انجمن نگارگران

نقش عشق بر بوم جهان

آزاده صالحی

هم مخاطبی پیدا کرده و می‌کند به دلیل همین مؤلفه‌هاست. گرایش مردم به سمت و سوی آثار نگارگری یا مینیاتور از دیرباز وجود داشته است بویژه مخاطبان کشورهای دیگر که این نوع نقاشی را در اشل‌های کوچک می‌خریدند و به کشورشان می‌بردند. می‌توان گفت آثار ایرانی جزو آن نقاشی‌هایی است که ارزش والایی دارد.

■ **این مؤلفه‌هایی که چندبار به آن اشاره کرده و گفته‌اید، نگارگری ما را از هنرهای دیگر متمایز می‌سازد، چیست؟**

به نظر من مفهوم در نگارگری در مراحل بعدتر قرار دارد. یعنی آنچه مخاطبان نگارگری را به سمت نگارگری‌های ما جذب می‌کندد ارزش‌ها، رنگ‌ها، سبزه‌ها، ترکیب‌بندی، نوآوری، دخل و تصرف در طبیعت و دفرماسیون نهفته‌است.

■ **آقای آقامیری، امروز چین**

در ردیف یکی از کشورهای قدرتمند در عرصه صنعت است. حال آنکه ترکش این قدرتمندی به ما هم اصابت کرده و در حال حاضر تمام اجناس اعم از پوشاک و دیگر کالاها چینی هستند. این کشور در سال‌های اخیر موفق شد در روز کردن هنرهای سنتی‌اش نیز پیشرو باشد. چنانکه هنرمندی که اخیرا از نیویورک برگشته بود گفت چینی‌ها در این ایالت به برابری نمایشگاهی از مینیاتورهای خود پرداخته بودند. با این تفاوت که درپای آلمان‌های نو و امروزی در این آثار به چشم می‌خورد؛ این در دنیای امروز یعنی موفقیت. حالا ما چرا نتوانستیم به این جایگاه برسیم؟ توجه داشته باشید که چینی‌ها برای به روز شدن دست به هر کاری می‌زنند. همان‌طور که خودتان هم اشاره کردید، آنها اقتصاد جهان را به هم ریخته‌اند و همه اجناس چینی شده‌اند. در کارهای هنری هم همین‌طور، ضمن اینکه تا حدودی از صحبت شما را قبول ندارم و فکر می‌کنم ما هم نتوانستیم به تلفیقی از مینیاتورهای گذشته با دنیای امروز بپردازیم. منتها اشکال کار اینجاست که برای عرضه آثارمان خروجی و متولی نداریم. در حال حاضر اغلب هنرمندان حیطه نگارگری را جوانان تشکیل می‌دهندو حتی عمده‌ش رکت‌کنندگان در بی‌ینال‌ها هم همین جوانان هستند؛ جوانانی که واقعا با امکانات بسیار کم کار می‌کنند و باید حامی

وطن امروز «شماره ۱۷۸

تازه‌های فرهنگ

راهاندازی نگارخانه دائمی هنر ایران

در پاریس

فارس: مدیرکل دفتر امور هنرهای تجسمی وزارت ارشاد از راهاندازی نگارخانه دائمی هنر ایران در پاریس خبر داد. محمود شالویی با اعلام این خبر گفت: مقدمات راهاندازی نگارخانه دائمی هنر ایران از سوی مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی فراهم شده و اگر برنامه‌های ما در این زمینه باشتاب کنونی پیش برود و مشکل خاصی پیش نیاید، بزودی طی یک ماه آینده این نگارخانه در شهر پاریس راهاندازی خواهد شد.

♦♦♦

بیست‌وششمین جشنواره فیلم کوتاه تهران ۲۰ آبان برگزار می‌شود

وطن امروز: بیست و ششمین جشنواره بین‌المللی فیلم کوتاه تهران از ۲۰ تا ۲۵ آبان‌ماه سال جاری در دو قالب ملی و بین‌المللی در کشور برگزار می‌شود. بنا بر اعلام انجمن سینمای جوانان ایران، این انجمن به منظور ارتقای سطح آگاهی، تجربه و بینش نسل جوان برای نیل به سینمای ملی و دین‌مدار، با هدف بسط و تعمیق ارزش‌های والای دینی و فرهنگی، پرورش هنرمندان متعهد، نوگرا و توانمند در زمینه شناخت و شناساندن نیازهای راستین جامعه و بیان حقیقت‌گرا و هنرمندانه مضامین بیست و ششمین رویداد بین‌المللی فیلم کوتاه تهران را برگزار می‌کند.

♦♦♦

دانشنامه ادب فارسی

به جلد دوازدهم رسید

ایسنا: «دانشنامه ادب فارسی» به جلد دوازدهم رسید. حسن نوسه‌مسرپرست‌دومین‌دانشنامه ادب فارسی با اعلام این خبر گفت: دانشنامه ادب فارسی از اردیبهشت سال گذشته وارد حوزه تمدنی و تاریخی ادب ایران شده‌است.

♦♦♦

آثار نویسنده مشهور چک

در راه ایران

مهر: شش کتاب دیگر از ایوان کلیما نویسنده اهل جمهوری چک شامل سه رمان و سه مجموعه داستان کوتاه در راه ترجمه به فارسی است و بزودی منتشر می‌شود. این کتاب‌ها را فرورغ بوپراوی در دست ترجمه دارد و مراحل نهایی ویرایش را می‌گذراند.

♦♦♦

جاننی دپ و تیم برتون در سایه‌های تاریک

ایسنا: جلی دپ و تیم برتون پس از همکاری در پروژه‌های سینمایی «سوئیتی تاد» و «الیس در سرزمین عجایب» بار دیگر در نسخه جدیدی از «سایه‌های تاریک» به‌عنوان

بازیگر و کارگردان حضور می‌یابند. دپ که برای نخستین نمایش فیلم اخیرش «دشمنان ملت» در لس‌آنجلس حضور یافته بود، با اعلام این خبر، شایعه پیوستنش به فیلم جدید برتون را تایید کرد. جاننی دپ و تیم برتون، پیش‌تر در فیلم «کارخانه شکلات‌سازی» نیز با یکدیگر همکاری داشته‌اند.

♦♦♦

سری جدید «سینمایک»

بافیلم‌های عامه‌پسند

مهر: مدیر تالین برنامه شبکه یک از پخش سری جدید برنامه «سینمایک» در فصل پاییز و پخش فیلم‌های عامه‌پسند که حرفی برای گفتن دارند در این برنامه خبر داد. کلمبیز اخوان‌صفا گفت: سری جدید سینماییک فصل پاییز بعد از ماه رمضان روی آنتن شبکه‌یک می‌رود. از هم اکنون مشغول انتخاب و دوبله فیلم‌ها هستیم. بیشتر تالیل دریم فیلم‌هایی را انتخاب کنیم که با سلیقه عموم همخوانی داشته باشد.

♦♦♦

۹سینمای همدان میزبان جشنواره کودک

وطن امروز: به گزارش کمیته پشتیبانی فنی و امور سینماهای بیست‌وسومین جشنواره بین‌المللی فیلم‌های کودک و نوجوان، ۹ سینمای همدان فیلم‌های این رویداد فرهنگی را نمایش می‌دهند. سینمای‌ها قدس، کلون و تالارهای ابن سینا، دانش آموزی، معلم، بسج و فجر به نمایش فیلم‌های جشنواره در این شهر اختصاص یافته‌است. همچنین مجموعه سینمایی شهید آوینی با ۲ سالن نمایش فیلم و ظرفیت ۷۰۰ نفر به مجموعه سینماهای جشنواره اضافه شده‌است. بیست و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم‌های کودک و نوجوان از ۱۱ تا ۱۵ مردادماه سال جاری در شهر همدان برگزار می‌شود.

♦♦♦

نویسنده سویسی

برنده جایزه ادبی «باخمن»

ایسنا: نویسنده سویسی موفق به کسب جایزه ادبی «باخمن» آلمان شد. هیأت داوران جایزه باخمن که از معتبرترین جایزه‌های ادبی آلمان است، جنز پترسن، نویسنده سویسی را به‌عنوان برنده سال ۲۰۰۹ این جایزه معرفی کرد.

♦♦♦

دادگر «لیرشاه» را

در «ایران‌شهر» به صحنه می‌آورد

ایسنا: آرش دادگر نمایش لیرشاه را با برداشتی جدید در تماشاخانه ایران‌شهر به صحنه می‌برد. این کارگردان تئاتر که سال گذشته بعد از اجرای آخرین نمایش «صیقل‌های برای ایکاروس» اعلام کرده بود تمایلی برای اجرای تئاتر ندارد، درباره حضور دوباره‌اش روی صحنه گفت: بعد از ارزیابی شرایط، متوجه شدیم می‌توانیم کار کنیم. از آنجا که در یک سال گذشته بر متن لیرشاه شکسپیر، کار کرده بودیم، تصمیم گرفتیم این نمایش را در تماشاخانه ایران‌شهر اجرا کنیم.

این خاطر که آثار به لحاظ کیفی در سطح مطلوبی عرضه شده بود. در مجموع ۶۷۰ اثر برای شرکت در دوسالانه نگارگری ارسال شد و از این میان ۳۰۰ و اندی اثر روی دیوارهای نمایشگاه قرار گرفت. ■ **به نظر شما در دوسالانه امسال چه مؤلفه‌هایی برای جذب مخاطب وجود داشت؟**

یک نوع چارچوب و قانونمندی در این آثار به چشم می‌خورد. علاوه بر اینها، تفکر ایرانی و روح شرقی نیز در کار هنرمندان نگارگر مشهود بود.

■ **جناب آقامیری! بعضی از هنرمندان امروز به شیوه آبنسره روی آورده‌اند. این در حالی است که مخاطب به آن شکلی که باید متوجه اشکال و مفاهیم این شیوه نمی‌شود. به نظر شما دلیل این گرایش چیست؟**
«کاندینسکی» در فلسفه خود اعتقاد دارد، ما به جای رفتن به سمت تعالی به سمت میمون‌گرایی رفته‌ایم. در نقاشی نیز به همین شکل است. در این وادی آبنسره جدید یا اکسپرسیونیسم انتزاعی به تنزل رسیده است، در عین اینکه می‌توانیم جزو هنرمندان نوگرا باشیم اما ذقت داشته باشید آنچه امروز بعضی هنرمندان در قالب آبنسره کار می‌کنند، آبنسره اصولی نیست.

چنانچه آبنسره‌کاری در جهان وجود دارند که توانسته‌اند به شکل زیبایی تونالیته‌های رنگی را کار کنند و موفق هم شده‌اند.

■ **شما در ردیف یکی از هنرمندانی هستید که به پیام و اندیشه در اثر اعتقاد دارند. فکر می‌کنید این مولفه چقدر در میان هنرمندان نگارگر امروز رعایت شده است؟**

پیام می‌تواند در یک اثر به مثابه چشم‌اندازی باشد که هنرمند و مخاطب بتوانند به مدد آن با یکدیگر گفت‌وگو داشته باشند و در آثار بسیاری از نگارگران نیز در حال حاضر به چشم می‌خورد.

■ **با توجه به تقسیم‌بندی نگارگری در زیرشاخه‌های تذهیب، گل و مرغ، طبیعت‌سازی و تشعیر با موضوع رویکرد به اثر جوادان عطار (منطق الطیر) و همچنین موضوع آزاد، فکر می‌کنید، دوسالانه نگارگری امسال توانست در کدام یک از این بخش با اقبال مواجه شود؟**

به نظر من در شاخه تذهیب، هنرمندان توانستند دقت و ظرافت‌های هنری خود را خیلی خوب در معرض نمایش بگذارند.

■ **وقتی صحبت از هنرهای می‌پردازند یا پرسپکتیو را به شکل رنگی یا حتی از فرکانس رنگ‌ها استفاده می‌کنند**

میان می‌آید، این پرسش در ذهن شکل می‌گیرد که آیا وقت آن نرسیده تا این هنرهای اصیل و با ارزش ایرانی وارد چرخه آموزشی دانشگاه‌ها شوند و شکلی رسمی و آکادمیک به خود گیرند؟

درست است. من هم کاملا با این صحبت هم عقیده هستم. اما یک نکته نیز در این‌میان وجود دارد و آن اینکه تاحدودی هم این امر یعنی آکادمیک شدن هنرهایی چون نگارگری و مینیاتور محقق نشده‌است. در حال حاضر دانشگاه سوره با گرایش تذهیب یا دانشگاه شاهد با گرایش نگارگری این هنر را تا حدودی گسترش داده و به دانشجویان شناسانده‌اند حتی اخیرا در چنین دانشگاه‌هایی مبانی هنرهای اسلامی نیز تدریس می‌شود. می‌خواهم بگویم،با رقه‌های آکادمیک‌شدن هنرهای اصیل آغاز شده است و این می‌تواند به مثابه حرکت موفقیتی تلقی شود.

■ **از نظر شما درخشان‌ترین دوره نگارگری در کدام مکتب و دوره شکل گرفت؟ برخی معتقدند زیباترین نگارگری‌ها در مکتب اصفهان بویژه آثار رضاعباسی تجلی یافت و به اوج رسید.**
نظر شما چیست؟

به زعم من، اواخر دوره تیموری و اوایل دوره صفوی را می‌توان درخشان‌ترین دوره نگارگری ایران دانست.

دو تابلو مینیاتور از استاد محمدباقر آقامیری